

ברנטווין שושנה

זכרונות חיים

בשנים 1938 - 1987

1987 : חוקלט בשנת

71 : מספרי קלטות

אוה אדוריאן : עריכה עיני

שולמית קוגלמן : ראיון עיני

מולה ברנטווין

שולמית : התאריך היום ה- 6.9.1987

בכפר בילו והלידה של יהודית

אני מולה ברנטווין, ובעצם קוראים לי שושנה. באתי מדנמרק בינואר 1938. זאת אומרת שמגרמניה עברתי בדנמרק בדרכי ארצה. הייתי כבר נשואה וקיבלנו צרטיפיקט. הייתי כבר בחודש השביעי להריוני. כאשר הגעתי למעין צבי עבדתי בהתחלה קצת במתפרה, עזרתי גם במטבח - בקיצור בכל מקום אפשרי שהיו זקוקים לי. כאשר הגיע החודש התשיעי הייתי צריכה ללכת יום יום ברגל מכפר בילו לרחובות, כי היה צורך שאעבור בדיקות לקראת הלידה. ההליכה הזאת ערכה שעה, לפעמים היה לי מזל כשהעגלה עם דב וייזר נסעה לשם ויכולתי להצטרף. העגלה אמנם היתה די גבוהה אבל מכיוון שהייתי מאוד גמישה הצלחתי לעלות עליה, העגלה היתה פשוטה לגמרי עם חישוקי ברזל. לא היה לי כסף לקנות שתיה, אז שתיתי מים מאחד הברזים שהייתי מחכה שוב לטרמפ בחזרה הביתה. באחד הימים אמרו לי בבית החולים קפלן שהכל אצלי בסדר ושכעת אחכה בבית עד הלידה. כעבור שבוע ילדתי את יהודית - הבת הבכורה שלי. עקיבא בא לבקר אותי עם שני תפוזים, כי לא היה לנו משהו אחר, ובאמת נורא שמחתי. כעבור 5 ימים לא רצו לתת לי את יהודית, כי לא שילמנו עבור הלידה. שמעתי בינתיים שגם לא שילמנו עדיין עבור הלידה הקודמת, הלידה של ראובן גרזון, אשר נולד שלושה חודשים לפני כן, לכן אמרו לאבא של ראובן, לגרשון: "אם אין כסף תביא ירקות מגינת הירק שלכם בתור תשלום", וכך התאפשר לי להוציא את יהודית. נסענו הביתה באוטובוס, זה היה דבר נהדר, במקום הנסיעה בעגלה גבית החולים הינקתי עוד ילדה, מכיוון שהיא היתה כל כך קטנה, ולי היה הרבה מאוד חלב. כשהגעתי הביתה לקחתי גם את ראובן להנקה. יום אחד הגיעה פרה למעין צבי. שלמה שטנגר ביקש ממני לחלוב את הפרה, עבודה שלמדתי בדנמרק, כי שם שעבדתי הרבה זמן ברפת. הייתי קמה בשעה ארבע וחצי בבוקר, לפני ההנקה, וחלבתי כ- 20 ליטר של חלב, אחרי החליבה הייתי רוחצת את עצמי קצת והייתי הולכת להניק את יהודית. זה היה יום העבודה שלי. לא הייתי חייבת לעבוד יותר מזה, אבל היה לנו משק קטן ונחמד, אז עשיתי זאת ברצון. כהוספה לאוכל נתנו לי כל יום 7 זיתים, חצי ביצה וגזר חי. הייתי חזקה ובריאה והתוספת הספיקה לי.

הינקתי עדיין בתקופה כשעלינו לזכרון – כלומר במשך 9 חודשים. ליצי ואני נשארנו עוד בכפר בילו וכל יתר החברים כבר עברו להתיישבות. בגלל הסידורים עבור התינוקות, חיכינו עוד איזה חודש עד להעברה למעין צבי. היו לנו אז שלושה תינוקות, גם רחל גרזון. אני יחד עם ליצי נשארנו בכפר בילו. בכפר בילו היה בית אבן אחד לענייני בטחון בו אנחנו גרנו. עכ"פ הצטרפתי לגור יחד עם עוד שתי חברות בחדר. הבעלים כבר נסעו לעזור בהתיישבות, אבל היו באים לבקר.

במעין צבי ובזכרון יעקב

. בסופו של דבר נסענו בעגלה מרחובות למעין צבי, יהודית היתה אז בת חצי שנה. כשהגענו למעין צבי היה למטה צריף – במגדל וחומה – והיה עוד צריף בבניה כך שבהתחלה עד שהוא היה מוכן, עקיבא ואני גרנו באוהל. אני זוכרת שלקחתי את יהודית בת ה- 9 חודשים ומשכתי את האוהל כדי ליישר אותו, אבל נפלתי על הגב, לקחו אותי לבית חולים, ולמזלי הבראתי מהר. וכשחזרתי כבר העבירו אותנו עם הילדים לזכרון יעקב, לא יכולנו להישאר במעין בגלל הקדחת. לכן שכרו עבורנו חדר, זה היה ממש בית. גרנו בזכרון קרוב לשנה. היתה שם בין החברות עם התינוקות גם קלצוי. ליצי, אני ועוד אחת שעדיין לא ילדה, בישלנו. יום אחד בא מרדכי ויינר לבקר אצלנו. רצינו להכין משהו מיוחד לכבודו בצורת פודינג שוקולד. אחת החברות – אשר כבר לא נמצאת אצלנו, נפלה עם הפודינג שוקולד, והכל נשפך על הרצפה, מרדכי בכל אופן אמר: "אין דבר העיקר היה הרצון הטוב". כשירדנו מזכרון, עבדתי במטבח, בחדר האוכל ובבית התינוקות. למעלה כבר התחילו לבנות אם כי היו עדיין אוהלים אבל היה בית אחד וצריף אחד.

עבודתי כסנדלרית

זפל הלך ללמוד סנדלרות, אבל הוא לא רצה לעבוד בזה, הרי שאל אותי אם אני מעוניינת לעבוד בזה. אמרתי לו שאני מאוד אוהבת עבודה מסוג כזה, להתחלתי ללמוד אצלו, יום אחד הוא החליט שאני יכולה להסתדר בעבודה כבר לבד. אחד הזכרונות שלי הרי שסוניה ריכטר הגיעה אלי וביקשה: מולה, יש לי רק זוג אחד של נעלים, אולי תוכלי לסדר לי סוליות חדשות? זה היה בדיוק בשבת, בכל זאת עשיתי לה את הנעלים שיצאו כמעט חדשות,

דרך אגב, עבדו אז בסנדלרות עם מסמרים של עץ, עכ"פ סוניה היתה מאושרת וגם אני.

עבודות שונות ולידתו של גידי

אחר כך ביקש ממני אשר לבנשטיין לקבל על עצמי את הטיפול בארנבות שהיה אמור להיות ענף, אך לא הצלחנו בזה ואחד אחרי השני הלך למות. הגיעה שנת 1945 וגידי נולד. אז עבדתי במתפרת ילדים יחד עם מרים תמנה. לשתינו היו אותן שעות הנקה, כך שרצנו מהר להנקה ובחזרה. היינו עייפות מאוד, כי אז היה נהוג שמניקות עובדות יום עבודה רגיל. בכל אופן הינקתי את גידי 9 חודשים. עבדתי גם במשמרת מטבח למטה, אלה היתה אז אקונומית, חנה וייזר היתה מבשלת ואני עבדתי על ידה, גם עבדתי בדיאטה, מה שהיה נחמד אז היו הכיריים. זה היה כמו שולחן גדול ובתוכו, מתחת לפלטה העליונה נמצאו התאים לאש ולצדס הברנר (המצית). נמצאו שם כמה תאים עליהם יכולנו לשים את הסירים. יום אחד בישלנו קפה בסיר גדול והנה מצאנו בתוכו, אחרי הבישול, גרב. לא היה לנו לב לשפוך את כל הקפה, הגרב עכ"פ היתה נקיה לא היה לנו מושג איך הגיעה הגרב לשם. בזמן זה חנה לב היתה כבר אקונומית במטבח.

עבדתי יחד עם ליצי במטבח ויום אחד היא החליטה: "היום ניקח לנו הביתה קצת מרגרינה וקצת ריבה, אז היו קיימות כוסיות "תה-תיים" עם פסטה של דג, ניקינו אותן היטב ושמנו בתוכן קצת מרגרינה וקצת ריבה לארוחת ארבע שלנו. אבל כשחנה לב ראתה זאת היא לקחה אותן ואמרה לנו: "מה יהיה אם כולם יקחו לעצמם כוסיות עם מרגרינה וריבה הביתה? מה ישאר לכל החברים?"

פרידכן (שולמית דר) ויומבו לוינסקי עבדו במכבסה, למטה ב"מגדל וחומה". עבודה קשה, הם פנו אלי ואמרו לי: "מולח את הרי כל כך גמישה, ראינו שבמחסן יש תפוחי עץ, והחלון הרי די נמוך - אפשר לטפס", ובכן יכולתי להיכנס, מה לא עושים בשביל שתי חברות טובות? לקחתי 2 תפוחי עץ וכשיצאתי עמדה לפני חנה לב- זה היה השיא כמובן. הסברתי לה שהחברות במכבסה עובדות כל כך קשה. ואכן חנה הסכימה לתת להן את שני התפוחים. "המכבסה" היתה בבית גיגית גדולה ועל קרש פח שפשפו את הכביסה.

בעבודתי יחד עם ליצי הפריע לי שהיא היתה מביאה אותה את רחל. היא היתה מכניסה אותה לתוך ארון, בלי דלת כמובן. הילדה היתה מסתובבת בין הרגליים שלנו כך שהייתי מבקשת ממנה כל פעם להחזיר אותה לבית הילדים.

התנאים הסניטריים

למטה לא היו בתי שימוש – כלומר היו שני תאים עם בורות, והיו מכסים אותם עם חול וסיד. בדרך כלל היו צריכים לעמוד בתור, גם אם היה למישהו כאב בטן היה עליו לעמוד ולחכות, אבל גם על זה התגברנו. יום אחד גכנסה אמו של אחד החברים – לבית השימוש ומכיוון שהכניסה היתה צרה מאוד והיא היתה שמנה, היא לא יכלה לצאת משם. היה בקרבת מקום בית שימוש מורחב, שלנו היה אסור להשתמש בו, אבל סידרנו רק עבורה זכות שמוש בו.

"תוספת" ילדים

בינתיים התווספו עוד ילדים - נולדה אמירה לב, אילנה רכס דני גונדרמן ואמנון. יום אחד הם קיבלו שעלת – גם הילדים היו יותר גדולים, אצלנו מצב הניקיון היה על רמה נמוכה – היו גם עכברים וגם חולדות. לא יכולנו לשפר את המצב. הייתי שומרת לילה והצטרכתי לתת להם תרופות כל הלילה ולשים לב אם ילד היה מקבל התקף שעול היה צריך להרים אותו, הלכתי שם יחפה כדי לא להפריע לילדים בשינה. בעצם היה צורך ביותר משומר אחד, כי המצב הזה נמשך כמעט 3-4 שבועות, אך בסופו של דבר הם הבריאו מהשעלת. הרופא במקום היה ד"ר פלק, רופא יוצא מן הכלל, אם כי היה מחמיר במקצת. היו לו כמובן טענות לגבי התנאים הלא טובים שלנו, אבל לא יכולנו לשפר את המצב כי לשם כך היה דרוש כסף שלא היה לנו..

מחלות

אחרי שגמרתי את שבוע השמירה קיבלתי דיפטריה, היה צריך להביא אותי במהרה לבית חולים רמב"ם. טרודכן שטנגר לקחה אותי על הידיים, כי משקלי היה כ- 45 ק"ג בלבד. היא עמדה אתי על הכביש עד שקיבלנו טרמפ. בבית החולים, גם המנהל וגם הרופאים, רכשו לטרודה כבוד רב ובזכותה קיבלתי מקום במחלקה הראשונה עד שהבראתי. כשחזרתי כבר הספיקו להעביר את הגן הראשון למעלה. הייתי בין הראשונים ^{שאלתה} כשפרצה מחלת הטיפוס, ושוב לקחו אותנו לרמב"ם, יחד איתי היה שם גם קולה. ההרגשה היתה קשה, זכור לי שיום אחד הייתי ממש עיוורת. נשארנו שם שלושה שבועות ואח"כ ניתנה לנו הבראה בחדרה - זה היה נהדר.

כאשר נולדה דיצה כבר ליוותה אותי מרים בחן לבית החולים וזה היה חידוש. כשנולדה יהודית לא היה איש על ידי אפילו במשך כמה ימים, וכאשר נולד גידי, לא היה עדיין מקובל בחדרה שמישהו יהיה על יד היולדת. דיצה נולדה בדיוק ביום העצמאות. בשנת 1950 היה שיתוק ילדים ולא רצו לקבל אותנו בעצם בגלל המחלה- לכן נתנו לנו חדר בנפרד, בבידוד, לפני כבר שהתה שם מרים גרין, היו כמה ילדים נגועים - קוקית שוהם, עמוס גינוסר ונעמי גורס. באחד הימים הצטרכתי לנסוע עם דיצה לקופ"ח בחדרה, נתנו לה זריקה לגב והיא צעקה נורא, עכ"פ היא לא חלתה. בסיכום: הילדים נשואים, ובריאים, יש להם ילדים ולי הם הנכדים, כך שהכל בסדר.

מאיר סרן 1971